

17 godina nakon ubistva 68 Hrvata u Briševu kod Prijedora

Misa u spomen-crkvi: Sjećanje na 68 ubijenih Hrvata katolika

Nekažnjen zločin u nestalom selu

Na ničijoj zemlji između dva entiteta, na makadamskom putu između Prijedora i Sanskog Mosta, nalazilo se nestalo selo Briševo u kojem je izvršen zaboravljeni zločin nad 68 Hrvata katolika. Za zločin još niko nije odgovarao, a u pustom selu, gdje je obnovljena spomen-crkva i pet kuća, 25. jula porodice žrtava obilježile su godišnjicu stradanja svojih najmilijih

Piše: **Esad Hećimović**

U prašini, makadamskim putem uz brdo, kolona automobila sa stranim tablicama najavljuje povratak u Briševo, nestalo selo uz međuentitetsku liniju. Ne postoji više ni ti jedna putna tabla na putu od Prijedora do Ljubije koja bi upućivala na selo. U samoj Ljubiji, svega nekoliko kilometara od upravne zgrade Ljubijskih rudnika željezne rude, nalazi se znak "Kraj asfaltnog puta". Kada je 1963. godine Ljubija, kraj s najviše Hrvata u ovom dijelu BiH, izgubila status općine, ovo područje je administrativno podijeljeno

između Prijedora i Sanskog Mosta. Put je izgrađen osamdesetih godina radom i prilozima samih Briševljana, kao i škola, društveni dom, prodavnica u selu. Poslije rata, kroz središte župe u Staroj Rijeci, prošla je i međuentitetska linija. Briševo je sada pusto selo, sa svega pet obnovljenih kuća, u kojem se mještani okupe jednom godišnje, 25. jula, zbog sjećanja na 68 ubijenih.

Crkva na granici

Pored puta, u blizini crkve, parkirane su desetine automobila. Iz federalnog dijela, preko Sanskog Mosta, pred crkvu stiže kolona tamnih, službenih auta države BiH, uz

ISPRED CRKVE U BRIŠEVU Puno dvorište, prazno selo

Pokolj u Briševu je, po broju žrtava, pojedinačno najveći ratni zločin nad Hrvatima u BiH

POPIS ŽRTAVA U BRIŠEVU

Najviše staraca i djece

Istražitelji zločina u Briševu navode da je 25. jula 1992. godine ubijeno 68 osoba, među kojima je najviše bilo starijih osoba i djece. Među njima su bili Anđelko Atlija (1938.); Ilija Atlija (1929.); Ivo Atlija (1931.); Joso Atlija (1935.); Marijan Atlija (1944.); Joso Barišić (1936.); Marko Bujadilović (1941.); Katarina Bujadilović (1943.); Ivo Buzuk (1931.); Jožo Buzuk (1934.); Mara Buzuk (1929.); Marko Buzuk (1936.); Mato Buzuk (1934.); Milan Buzuk (1963.); Miroslav Buzuk (1960.); Srećko Buzuk (1947.); Vlatko Buzuk (1965.); Pero Dimač (1927.); Stipo Dimač (1911.); Luka Došen (1920.); Danica Ivandić (1936.); Darko Ivandić (1972.); Jerko Ivandić (1957.); Lucija Ivandić (1960.); Mara Ivandić (1933.); Miro Ivandić (1967.); Milan Ivandić (1963.); Pejo Ivandić (1954.); Stipo Ivandić (1959.); Stipo (Marka) Ivandić (1931.); Srećko Ivandić (1936.); Jožo Jakara (1927.); Ante Komljen (1956.); Kaja Komljen (1960.); Ivo Komljen (1954.); Luka Komljen (1926.); Jožo Komljenović (1925.); Ante Lovrić (1934.); Jožo Lovrić (1957.); Ivo Lovrić (1934.); Danica Marijan (1954.); Milka Marijan (1922.); Mara Marijan (1936.); Lucija Marijan (1922.); Franjo Marijan (1927.); Drago Marijan (1948.); Zvonko Marijan (1952.); Ivo Mlinar (1930.); Luka Mlinar (1944.); Luka Mlinar (1976.); Mara Mlinar (1919.); Slavko Mlinar (1931.); Ante Matanović (1935.); Ante Matanović (1946.); Ervin Matanović (1976.); Johan Matanović (1974.); Fabijan Matanović (1952.); Goran Matanović (1973.); Goran Matanović (1977.); Mara Matanović (1943.); Mladen Matanović (1937.); Zdravko Matanović (1963.); Zoran Matanović (1975.); Predrag Matanović (1974.); Vinko Matanović (1954.).

MRAMORNI KRIŽ Spomen-obilježje s imenima ubijenih

policijsku pratnju. Vozila se parkiraju u crkvenom dvorištu. Predsjedavajući Predsjedništva BiH, Željko Komšić, hrvatski političar koji u svom kabinetu nema križ nego sliku Josipa Broza Tita, ulazi u crkvu. Svojim dolaskom želio je skrenuti pažnju na zaboravljeni zločin. Istražitelji se nadaju da će njegov dolazak potaknuti istragu i krivični progon krivaca.

Crkva Svetog Petra i Pavla u Briševu, na području Republike Srpske, je filijalna crkva Župe Stara Rijeka, čija se mjesna Crkva Svetog Ante nalazi u Federaciji BiH. Prije svega mjesec dana, crkva je obnovljena kao zavjetna crkva koja čuva spomen na nevine žrtve. U dvorištu stoji spomen-križ, visok pet me-

stići jednog dana pred Svevišnjeg suca, dragoga Boga. I mi vjerujemo da će Bog nagraditi one koji su učinili dobra a kazniti one koji su učinili loša djela. Mi, ljudi, imamo ovdje različite sudove i različite kazne, ali mislim da je najveća kazna koju jedna duša može zaraditi vječni prezir", govori Iljo Arlović, župnik Župe Stara Rijeka.

Svećenik Arlović je, nakon hapšenja u Župnom uredu Stara Rijeka 23. jula 1992. godine, bio zatočen i zlostavljan u logoru Krinc, u jednoj tvorničkoj hali. Primio je na stotine udaraca palicom i čizmama po bubrežima i rebrima. Stražari su ga tukli psujući mu "ustašku mater" i nazivajući ga "Kuharićevim sinom". Ležeći na podu, slušao je

sam se zatekao te noći u Župnom uredu, vjerojatno bi i mene ubili", govorio je kasnije Arlović.

Ciljevi zločina

Na jednoj od ranijih misa zadušnica u ovoj crkvi, banjalučki biskup Komarica je rekao da su dobro poznata imena odgovornih za zločin u Briševu: "Iako se dobro znaju imena i prezimena ljudi koji su to učinili – kao članovi tadašnje vojne formacije 6. krajiške sanske jedinice pod zapovjedništvom pukovnika Branka Basare – koliko je poznato, nisu bili pozvani na odgovornost od strane bilo koje ljudske instance." Mještani, pak, vjeruju da su postojali ovozemaljski razlozi za ovaj zločin.

SAMO SU IH POBILI "Moja mati Mara Mlinar, stara 76 godina, ubijena je s 24. na 25. jula 1992. godine. Zapaljena mi je porodična kuća. Ubijen mi je i stric Ivo. Imao je 62 godine. Ubijen je i stričević Luka, imao je 52 godine. Dva sestrična sina su ubijena i njihov otac, star 56 godina. U kući prvog komšije, ubijena su tri brata i snaha. Nije bilo nikakvog otpora, niti rata. Jednostavno su došli i pobili te ljude"

tara, u znak sjećanja na 68 Hrvata katolika, ubijenih prije 17 godina. Njihova imena su ispisana na pločama, ispod mramornog križa pod korom crkve. Pokolj u Briševu je, po broju žrtava, pojedinačno najveći ratni zločin nad Hrvatima u BiH. U izjavi novinarima, poslije polaganja cvijeća, Komšić napominje da je ovaj zločin sastavni dio optužnice protiv bivšeg predsjednika RS-a Radovana Karadžića.

Imena i sudovi

"Mi ne želimo, niti možemo ikome suditi, pogotovo onima koji su počinili zločin. Sjetimo se, draga braćo i sestre, da svaki zločin čine određeni ljudi ili grupe ljudi, ljudi s imenom i prezimenom. Mnogi od njih neće stići na ovozemaljske sudove, ali svakako će

kako nad njim plaču i njegovi vjernici i zatvoreni muslimani. Napuklo mu je pet rebara i naprsnula plućna maramica. Kada je nakon dvanaest dana izašao iz logora, cijelo tijelo, od glave do pete, bilo je posve crno od podljeva i udaraca. "Svakome su dali papirić kao potvrdu da se smijemo javno kretati, a potpisao ga je pukovnik Branko Basara", svjedočio je kasnije svećenik Arlović. Sada se ovaj svećenik posvetio obnavljanju života na "ničijoj zemlji", između dva entiteta, zaboravljen od obje vlasti. Poslije logora, odsustvovao je samo kratko iz svoje župe, zbog liječenja i odlaska na pogreb svećeniku Ivanu Grgiću, župniku iz susjedne Ravske, koji je ubijen 8. novembra 1992. godine. Dok je bio na sprovodu, pljačkaši su provalili u župni stan i opljačkali ga a crkvu minirali. "Da

Željko Mlinar

ŽELJKO KOMŠIĆ na misi u Briševu

“Svrha zločina je bila da se vojnom silom prekine životno važna linija komunikacije između Prijedora i Bihaća, koja je služila za izvlačenje Bošnjaka s prijedorske općine prema Bihaću. U akciji su učestvovala Šesta krajiška brigada, koja je napadala s područja Sanskog Mosta, i Peta kozarska brigada, koja je blokirala sela s područja Prijedora i potom nastavila etničko čišćenje područja. To je bio drugi cilj operacije. Ovdje je bila najveća koncentracija Hrvata katolika na području Prijedora i neko je odlučio da ovo područje očisti. Treći cilj je bio pljačka”, navode svjedoci događaja. U vrijeme napada na Briševo, Ante Jović je već mjesec dana bio zatočen u logoru Keraterm. Potom je prebačen u logor Omarska i konačno u augustu oslobođen. Otišao je u Karlovac i potom u izbjeglištvo u Norvešku. “Nisam mogao izdržati u izbjeglištvu. Već 1994. sam ponovo bio u Zagrebu. U drugoj polovini 1995. godine stigao sam nazad, u Stari Majdan, i počeo dolaziti ovamo”, objašnjava Ante Jović, jedan od rijetkih povratnika. “Uz mene, ima još nekoliko starijih i nemoćnih osoba”, kaže Jović. Na području 12 okolnih sela gdje su živjeli Hrvati, gotovo 98 posto stanovništva je protjerano.

Drugo stratište u BiH

Na području Prijedora ubijeno je oko 200 Hrvata i više od 4.000 Bošnjaka, zbog čega je Prijedor na drugom mjestu u BiH po broju žrtava u odnosu na broj stanovnika. “Sadašnja župa u Staroj Rijeci ima stotinjak porodice. Prije rata u Briševu je živjelo oko 360 ka-

tolika, a to je bio ogranak župe u Staroj Rijeci. U Prijedoru sada ima samo oko 400 katolika, a prije rata je u ovoj općini bilo oko 2.000 katolika”, kaže Marijan Stojanović, župnik u Prijedoru. Rodom je iz ovog grada i u svojoj župi je nedavno obilježio 25 godina svećeničkog rada. “Tačne brojeve ne znamo, ali katolici su uglavnom protjerani i pobijeni. Većina ljudi je sada u Hrvatskoj. Uglavnom još ne prodaju imovinu, ali ima i onih koji je prodaju budzašto. Mislili smo da će se ljudi vratiti nakon obnavljanja crkve, ali tu je ostao problem infrastrukture. U Krupi ima samo jedna katolička porodica koja redovno dolazi u crkvu, ali uz pomoć muslimana smo obnovili crkvu, blagoslov je u septembru. Isto tako, uz pomoć muslimana, pokrenuli smo obnovu jedne kapele u Kozarcu”, objašnjava župnik Stojanović.

ZAŠTO? “Političko-psihološke barijere i danas postoje i ljudi se ne vraćaju. Ljudi ne znaju zašto bi se vraćali kada niko zvanično nije rekao ni zašto su ljudi pobijeni i protjerani”

Mladen Petrović je bio u više logora poput “Keraterma, Manjače, Omarske, pa u Kninu kod Martića, pa opet Manjača”: “Kao jedini katolik, uz 200 muslimana, odveden sam usred Engleske. Ovdje tek sad renoviram stan u Ljubiji, a penziju još ne mogu da izdignem. Ako i dobijem penziju, to može biti jedno 200 KM, i šta ću onda? Radio sam 25 godina u rudniku. Ovdje dolazim svake godine samo da pokažem da sam živ i zdrav i da mogu da dođem kad god ja hoću”, kaže Petrović. Željko Mlinar je rođen u Briševu 1940.

ANTE JOVIĆ kod spomen-križa u dvorištu, visokog pet metara

godine i u ovom selu je živio 25 godina. Ovdje se školovao i onda, 1966. godine, prešao u Ljubiju. Radio je u Ljubiji 30 godina, školujući se za mehaničara i industrijskog inženjera. “Onda sam 1992. godine dobio otkaz kao nepodoban. Moja mati Mara Mlinar, stara 76 godina, ubijena je s 24. na 25. juli 1992. godine. Zapaljena mi je porodična kuća. Ubijen mi je i stric Ivo. Imao je 62 godine. Ubijen je i stričević Luka, imao je 52 godine. Dva sestrina sina su ubijena i njihov otac, star 56 godina. U kući prvog komšije, ubijena su tri brata i snaha. Nije bilo nikakvog otpora, niti rata. Jednostavno su došli i pobili te ljude”, objašnjava Željko Mlinar. Vratio se 1998. godine u Briševo, na poziv biskupa Komarice, kako bi radio u Caritasu, na povratku. “Još nikada nisu stvoreni uvjeti za povratak Hrvata na ovo područje. Političko-psihološke barijere i danas postoje i ljudi se ne vraćaju. Ljudi ne znaju zašto bi se vraćali kada niko zvanično nije rekao ni zašto su ljudi pobijeni i protjerani. Ovako svako sumnjači svakoga”, objašnjava Mlinar, jedan od nekolicine povratnika u Briševo. Ostao je sam u crkvenom dvorištu. Auti su otišli prašnjavim putem do raskrsnice za dva entiteta. ■

